

SaSaD

SAVUNMA ve HAVACILIK SANAYİİ İMALATÇILAR DERNEĞİ
DEFENSE AND AEROSPACE INDUSTRY MANUFACTURERS ASSOCIATION

COVID-19 DÖNEMİNİN SAVUNMA SANAYİNE ETKİLERİ

EYLÜL 2020

COVID19 pandemisinin savunma ve havacılık sanayiine etkilerini değerlendirmek üzere global ölçekte yaşanan sıkıntılar ve değişen uygulamalar da dikkate alınacak şekilde salgın döneminin Türkiye savunma ve havacılık sanayiine etkileri konusunda mevcut durum ve gelecek öngörüsü başlıkları altında bir çalışma yapılmıştır.

SASAD Üyelerinin görüş ve önerileri derlenerek yapılan çalışmada;

- ▶ Yaşanmakta olan pandemi döneminin savunma ve havacılık sanayine etkilerinin Projeler, Tedarik, Finans, Lojistik, İşgücü (sağlık-çalışma ortamı, vb.) ve Yasal Mevzuat (teşvik, muafiyet, mücbir sebep, gümrük vergileri, vb.) açısından değerlendirmesi yapılmıştır.

- ▶ Savunma Sanayii ekosistemimizin taleplerine yer verilmiştir.

TEMEL TESPİTLER:

- ▶ Covid sürecinde savunma firmalarımızın, tedarik ve üretim süreçlerinde zorluklarla karşılaşmalarına karşın, aldıkları tedbirler çerçevesinde teslimatlarının devamını sağlayabildikleri ancak 2020 yılı cirolarında %30'lara varan azalmalar bekledikleri görülmektedir.
- ▶ Savunma ekosistemimizin önündeki en büyük riskin, nakit akışında yaşanabilecek bir tıkanma olduğu değerlendirilmektedir.
- ▶ Uluslararası ilişkiler dolayısıyla savunma ve havacılık sektörü ihracat performansına olumsuz yansımaların yaşanmaya başladığı döneme, COVID19 pandemisi nedeniyle yaşanan sıkıntılar da eklenince, önümüzdeki dönemlerde sektör genelinde ciro düşüş beklentisi ve sürdürülebilirlik endişesi ön plana çıkmaktadır.
- ▶ Rapor verilerinden yola çıkarak savunma ve havacılık sektöründe yaşanmakta olan ve öngörülen ciro + nitelikli personel göçü + finansman zorlukları konularında yetkili makamlardan acil çözüm/destek gereksinimini olduğu değerlendirilmektedir.

1. COVID19'un Teslimatlara Etkisi

Covid sürecinde savunma firmalarımızın tedarik ve üretim süreçlerinde zorluklarla karşılaşmalarına karşın, aldıkları acil tedbirler çerçevesinde teslimatların yaşanan gecikmelere rağmen sürdürülebildiği görülmektedir.

Yaşanan Zorluklar:

- ▶ Ham malzeme (çelik, alüminyum) tedarikinde sıkıntılar
- ▶ Yurtiçi/yurtdışı tedarikçilerden gelen Cezasız Süre Uzatımı talepleri
- ▶ Ani/plansız sokağa çıkma yasağı dönemlerinde yaşanan lojistik duraklamalar
- ▶ Savunma firmalarına tanınan sokağa çıkma yasağından muafiyete karşın, kontrol noktalarında yaşanan güçlükler
- ▶ Gümrüklerde yaşanan gecikmeler

- ▶ Bazı kamu kurumlarının tedbir amaçlı çalışmayı durdurması
- ▶ Yurtdışı testlerde gecikmeler
- ▶ Seyahat kısıtlamaları
- ▶ Personel psikolojisi, moral ve verim düŐüklüğü
- ▶ UçuŐların azalması; kargo ve navlun ücretlerinin artması

GeliŐtirilen Çözümler:

- ▶ Vardiya sistemine geçiŐ; aynı anda çalıŐan sayısını azaltma
- ▶ Hafta sonu mesaipleri
- ▶ Uzaktan/evden alıŐma

2. COVID19'un İŞ Devamlılığına Etkisi

2019 yılı ikinci yarısından itibaren ekonomimizde görülen yavaŐlama belirtilerinin üzerine, bir de COVID salgınının ekonomik sonuçları, zorlukları daha da artırıcı etki yaratmıŐtır.

Savunma sanayii

- ▶ Sivil sektörle kıyaslandığında, savunmada iş devamlılığının görece daha iyi olduğu görülmektedir.
- ▶ Ana yüklenicilerde (OEM) karar süreçlerinin yavaŐladıėı
- ▶ Covid etkisi ile savunma sanayii sipariŐlerinin ötelenerek devam ettiği ifade edilmiŐtir.

Havacılık yan sanayii

- ▶ Havacılık sanayiinde Covid öncesinde de var olan sipariŐ daralmasının devam ettiği görülmektedir.
- ▶ Farklı firmalarca %25-70 arası havacılık sipariŐlerinde azalma beyan edilmiŐtir.
 - ▶ Boeing 737 Max projesindeki sıkıntılar
 - ▶ Covid etkisi ile uçuŐlarda ve sivil havacılık sipariŐlerinde önemli düşüş
- ▶ S400'ler ile ilgili olarak JSF Projesi kapsamında Türk sanayiinin alacağı iş payında (bugüne kadar 1,1 milyar \$ ihracat gerçekleŐti; toplam ~5,5 milyar \$ iş potansiyeli) belirsizlik oluŐtuėu dile getirilmiŐtir.
- ▶ Dolayısıyla, Covid19 faktörüne ilaveten, havacılık sektöründe yaşanan kontrol dışı geliŐmeler ve uluslararası gerginliklerdenenleriyle de **havacılık sektöründe küçülme yaŐanabileceėi** öngörülmektedir.

Gemi inŐa sanayii

- ▶ Gemi inŐa sektöründe askeri projeler devam etmekle birlikte; ticaride önemli sipariŐ ötelemeleri yaŐanmıŐtır.
- ▶ Alt sistemlerin devreye alınması vs. iŐler ile seyahat kısıtlamaları nedeniyle faaliyetler sekteye uđramıŐtır.
- ▶ Süreç tam olarak düzelmediğinden, bu etki **proje takvimlerinde ilave gecikmelere de neden olabilecektir.**
- ▶ Gemi onarım taleplerinde yaşanan iptaller ve ötelemeler nedeniyle tersane cirolarında %50'lere varabilecek **dikkat çekici düşüŐler ŐaŐırtıcı olmayacaktır.**

3. COVID19'un Finansal Sürdürülebilirliğe Etkisi

Savunma ekosistemimizin önündeki en büyük riskin, nakit akışında yaşanabilecek bir tıkanma olduğu değerlendirilmektedir.

SipariŐ iptalleri ve teslimat gecikmeleri

SipariŐ iptal ve ötelemelerinin yanı sıra teslimatların gecikmesinden kaynaklı olarak da **cirolarda düşüş beklenmektedir.**

İfade edilen görüşlerden dikkat çeken bazıları aşağıda listelenmiŐtır:

- ▶ *Teslimat yapamadığımız için, tahsilatlarımız da planlamalarımıza göre gecikti.*
- ▶ *SatıŐların düşmesine istinaden tahsilat tutarları azalmıŐtır. Buna rağmen hammadde sipariŐlerine yapılan ödemeler devam ettiği için nakit akışı olumsuz etkilenmiŐtır. **Covid19 dönemi öncesi, 2019 ortasından beri nakit akışı sıkıntısı yaŐamaktayız; tahsilat/finansman sıkıntılarını sadece Covid'e bağlayamayız.***

Tahsilat sürelerinde uzama

İfade edilen görüşlerden (ağırlıklı olarak yan sanayi firmaları bu hususu öne çıkarmaktadır) dikkat çeken bazıları seçilmiŐ ve aşağıda listelenmiŐtır:

- ▶ *Tahsilatlarımız zamanında gerçekteŐmiyor. Süreci nakit birikimlerimiz ve krediler ile yönetmeye gayret ediyoruz.*
- ▶ *Tahsilat vadeleri giderek uzuyor. Nakit akışı çok kritik; iŐletmeler bu yüzden batar.*
- ▶ ***Ekosistemde bir problem var; belirli bir firma kaynaklı değil bu.** Birkaç ay daha devam ederse bu sürecin somut zararlarını görmeye baŐlarız. Bankalara mahkûm kalırız. Bu aralar ucuz kredi fırsatları var ama ileride bu zorunluluk hali alabilir. Bizlerin sıkıntısı görece küçük hacimli. Büyük Şirketler kırılmalık yaŐarsa çözmek çok daha zor olur.*
- ▶ *OEM'den ödeme alan (Tier 1) ler bizlere (Tier 2) düzenli ödeme yapamıyor. Bu en büyük problemimiz.*

- ▶ Tier 1'lar çok yatırım yaptı; leasing/kredi yükleri var. Tier 1 öncelikle kendi borçlarına gidiyor; Nakit Tier 2'lere pek akıyor.
- ▶ Normalde biz ~90 günlük vade ile tahsilat yaparız; bu aralar 140-150 günde kavga dövüş ödeme alabiliyoruz. Bu da kendi tedarikçilerimize yapacağımız ödemelere yansıyor mecburen.
- ▶ SSB'nin de yönlendirmesi ile bazı firmalar ödeme yaptı. Ama nakit akışı problemi sürüyor.
- ▶ Yabancı kaynaklı projelerde tahsilat problemi yaşamıyoruz. **Yurtiçi projelerde tahsilat biraz gecikmeli; parçalı ödemeler ile oluyor.** SSB elinden gelen gayreti sergiliyor bizlere destek olmak için.
- ▶ 2019 yılı ikinci yarısından itibaren sözleşmeler kapsamındaki hakediş ödemeleri parçalı olarak ancak aşırı bir gecikme yaşanmaksızın alınabilmektedir. Ekosistemin sağlıklı işleyebilmesi adına, tedarikçilerimize ödemelerimizi geciktirmeden yapıyoruz.
- ▶ Savunma sanayiinin sürdürülebilirliği açısından teslimatların ve hakediş **ödemelerinin planlandığı şekilde yapılması özellikle de özel sermayeli şirketler için hayati önem taşımaktadır.**

COVID19 pandemi döneminde yaşanan problemler dolayısıyla Türk Savunma Sanayii Ekosistemimizin Talepleri

Ekosistemin, ana yüklenici firmalardan (OEM) beklentileri:

İfade edilen görüşlerden dikkat çekenler aşağıda listelenmiştir:

▶ **Ödemeler**

Ödemeler zamanında yapılmalı.

Ödeme planlarına sadık kalınması, iş ve hizmet akışımızı değiştirmedığımız sürece, ödeme ve hakedişlerin de zamanında yapılmasının sağlanması, proje ve teklif değerlendirmelerinin geciktirilmemesi.

Bu bir iş yükü yaratabilir ama; **OEM'ler, Tier 1'lerinin Tier 2'lare ödeme durumlarını birkaç ayda bir takip etsin.** Covid'i bahane olarak kullanan Tier 1'lar da olabilir.

İş devamlılığı ve sektörün kritik olması göz önüne alınarak öncellenmesi

- ▶ Mühendislik yatırımı yapmış, yetenek geliştirmiş ve büyüme potansiyeli olan firmalar, standart dışı üretim yapanlar ile rekabete sokulmamalı.
- ▶ Son dönemde "kalite" konusu ikinci plana atıldı. Tüm savunma sanayiinde durum böyle. İşin özelliğine göre **tedarikçiler bir klaslamaya tabi tutulmalı.** Aynı klasmanda olmayan firmaların ürünleri elma ile armutun kıyaslanması oluyor. Firmaların geçmiş performanslarının da alabileceği işlerde bir etkisi olmalı. Bu uygulanmıyor maalesef.

- ▶ Ciddi yatırımlar yapıyoruz. Sürdürülebilirliğimiz için desteklenmemiz lazım. Düzenli iş alabilmemiz gerekiyor. Nitelikli yan sanayinin, OEM'lerin stratejik ortağı olarak korunmasına ihtiyaç var.
- ▶ OEM'lerin, bizlere karşı bir sorumluluğı yok... İşleri yavaşlatmazlar ise, çarkları döndürürler ise hayatımızı sürdürürüz. Onlardan proje ve iş bekleriz.
- ▶ **Proje öngörülerini paylaşmalarını bekliyoruz...** küçüklerin bunları görme, bilme şansı yok.
- ▶ Ana Yüklenici firmaların, bizler gibi Alt Yüklenicilerini, personel, eğitim, deneyim vs. yönünden desteklemek yerine, **bizlerin yetişmiş personelini transfer etmek üzere girişimlerde bulunmamasını** Sektörün büyükleri, liderleri olarak ekosistemin zayıflamaması için bu konuya hassasiyet ve titizlik göstermesini de beklemekteyiz.

Savunma ve Havacılık Sektörünün Resmi Makamlardan Beklentileri:

- ▶ Özellikle 2020 yılı üçüncü çeyreğinden sonra mevsim geçişi sebebiyle salgında yeni bir artış dalgası beklendiğı öngörüsüne dayanarak Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın 1300 kadar Ar-Ge Merkezi ve binlerce teknokent firması için bulaşma riskini düşürme hedefiyle **evden çalışmayı teşvik edecek şekilde** gerekli önlemleri alarak Ar-Ge faaliyetlerinin devamlılığını sağlaması önerilmektedir.
- ▶ Milli Savunma Bakanlığının mevcut Savunma Sanayi Güvenliğı Kanunu ve tamamlayıcı diğer mevzuatları (**MSY 317-2C Savunma Sanayi Güvenliğı Yönergesi**) nda yer alan ve gizlilik dereceli bilgi ve belgelerin işlenmesinde Tesis Güvenlikli Alan dışından çalışmaya olanak tanımayan yasal gerekliliklerin COVID vb. bundan sonra yaşanabilecek olası tehditlere karşı; Kanun Yapıcılar tarafından yeniden gözden geçirilmesi ve savunma amaçlı üretilen ve halen kullanımda olan çok çeşitli siber güvenlik önlemlerinin ve teknolojilerinin kullanımına olanak sağlayacak şekilde güncellenmesi önerilmektedir.
- ▶ Ulaştırma ve Haberleşme Bakanlığı uhdesinde yürütölen 5G altyapı hazırlıklarının sürdürölmesi ve hem olağan hem olağanüstü durumlarda bilgisayarlar, akıllı telefonlar, saatler, IOT cihazları vb. İnternet erişimi sağlanabilen her türlü cihazdan kesintisiz ve hızlı internet bağlantısının sağlanması açısından önem teşkil etmektedir. **5G altyapısının** güvenliğı ve standardizasyonu konusunda kurulacak konsorsiyumlar vasıtasıyla hızlı ilerlenmesi ve ülke olarak uygulamada yaşanacak olası sıkıntılara karşı önlem alınması önerilmektedir.

Savunma ve Havacılık Sektörümüzün STRATEJİK ÖNEMİ

- ▶ Savunma sanayimiz ölkemiz açısından stratejik öneme sahip sektörler arasında yer almaktadır. Bu **sektörün devamlılığı yerli savunma projelerinin devamlılığına bağlıdır.**

- İçinden geçtiğimiz Őartlarda ihracatın da bir çözüm olamayacağından hareketle, **Savunma ve Havacılık Ekosisteminin sürdürülebilirliğini orta vadede öz kaynaklarımız ile sağlamamız gerekecektir.**

1) Yurtiçi tedarik projelerinde devamlılık, teşviklerde ve hak ediŐ ödemelerinde aksama yaşanmaması kritik önem arz etmektedir.

2) Savunma sanayiine idari/finansal devlet teşvik ve destekleri devam ettirilmelidir.